

MINORITETSPOLITISKA MÅL- OCH RIKTLINJER 2023-2026

ARVIDSJAURS KOMMUN

Dokumentnamn	Dokumenttyp	Fastställt/upprättad	Beslutsinstans
Styrande dokument	Riktlinjer	Kf 2023-06-19 § 72	Kommunfullmäktige
Dokumentansvarig		Giltig till	
Kommunstyrelsen		Tills vidare	
Dokumentinformation	Dnr 133/2023		

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställt av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	3
1.1	Regeringens mål.....	3
1.2	Kommunens skyldigheter för samer	3
1.3	Kommunens skyldigheter för övriga nationella minoriteter	3
1.4	Arbetet med mål och riktlinjer i Arvidsjaur kommun.....	3
2	BAKGRUND.....	4
2.1	Den svenska minoritetspolitiken	4
2.2	Brister och möjligheter	4
2.3	Urfolk.....	5
3	MÅL OCH SYFTE MED DOKUMENTET	5
3.1	Syfte	5
3.2	Mål	5
4	ORGANISATION OCH FINANSIERING	10
4.1	Samiska rådet i Árviesjávrien kommuvdna	10
4.2	Finansiering.....	10
4.3	Uppföljning och återrapportering.....	10
5	LAGSTIFTNING	11
5.1	Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk.....	11
5.2	FN:s urfolkskonvention (UNDRIP).....	13
5.3	Europarådets konventioner.....	13
5.4	Barnkonventionen	14
6	SAMISKT SPRÅK OCH KULTUR I ARVIDSJAURS KOMMUN	15
6.1	Det samiska språket	15
6.2	Umesamiskans bakgrund	15
7	SAMER I ARVIDSJAURS KOMMUN.....	17
7.1	Samer och samisktalande i kommunen.....	17
7.2	Samebyar.....	17
7.3	Samiska organisationer/föreningar	17
8	REFERENSER	18
8.1	Litteratur	18
8.2	Länkar till samiska institutioner och organisationer	18

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställt av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

1 INLEDNING

Samerna är ett urfolk i Sverige och har i och med det en särställning enligt lagstiftningen. Sverige har fem nationella minoriteter: urfolket samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. Det finns även fem nationella minoritetsspråk: samiska (fem varieteter), finska, meänkieli, romani (flera varieteter) och jiddisch. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) ställer särskilda krav på samtliga kommuner i Sverige med arbetet att stärka de nationella minoriteternas rättigheter. Arvidsjaur kommun ingår sedan 1 januari 2010 i förvaltningsområdet för det samiska språket vilket innebär att kommunen har särskilda åtaganden.

1.1 Regeringens mål

Målet med den svenska minoritetspolitiken är att

- motverka diskriminering och utsatthet och skydda de nationella minoriteterna
- säkerställa en bättre efterlevnad av Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonvention
- stärka de nationella minoriteternas egenmakt och inflytande
- stödja de historiska minoritetsspråken så de hålls levande

1.2 Kommunens skyldigheter för samer

För Arvidsjaur kommun som kommun i samiska förvaltningsområdet innebär det strategiska minoritetsarbetet att

- kommuner och regioner ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete
- kommunen har skyldigheter att informera samerna och övriga nationella minoriteter om deras grundläggande rättigheter
- kommunen har skyldighet att främja samernas språk och kultur
- samerna har rätt till inflytande i frågor som berör dem
- samer ska kunna använda det samiska språket i kontakter med Arvidsjaur kommun
- samer har rätt till förskoleverksamhet helt eller i väsentliga delar på samiska
- samer har rätt till äldreomsorg helt eller i väsentliga delar på samiska
- samernas nutida och historiska närvaro samt samiska språk och kultur ska aktivt synliggöras

1.3 Kommunens skyldigheter för övriga nationella minoriteter

- Informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter
- Skydda och främja de nationella minoritetsspråken
- Främja möjligheterna att behålla och utveckla sin kultur
- Ge inflytande i frågor som berör dem och så långt som möjligt samråda med nationella minoriteter.

1.4 Arbetet med mål och riktlinjer i Arvidsjaur kommun

Detta dokument innehåller mål och riktlinjer för arbetet med att stärka de nationella minoriteterna och samiska befolkningens ställning i Arvidsjaur kommun. Dokumentet beskriver kommunens övergripande mål och inriktning, och ska samtidigt vara ett verktyg i det dagliga och långsiktiga arbetet med att skydda och stärka samernas lagliga rättigheter och ställning.

Berörda förvaltningar och kommunala organ ska utifrån detta dokument utforma sina mål och riktlinjer som ska inarbetas i förvaltningen, som svarar mot de åtgärder och förväntade effekter som anges i punkt 3. Dessa ska utvärderas årligen i samband med årsbokslutet.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställt av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

2 BAKGRUND

2.1 Den svenska minoritetspolitiken

Den svenska minoritetspolitikens mål är att skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande och stödja minoritetsspråken så de vårdas och hålls levande.

Den svenska assimileringpolitiken som länge bedrevs innebar att samer och övriga nationella minoriteter förbjöds använda sitt modersmål i skolan. Detta har inneburit att många har förlorat sitt eget språk.

Sverige ratificerade år 2000 Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Detta innebar att Sverige erkände samiska (alla varieteter), finska, meänkieli, romani chib och jiddisch som nationella minoritetsspråk som således fick en särställning i Sverige. Språken talas av tillräckligt många för att det ska finnas förutsättningar att bevara språken. De generationer som berövats sitt språk ska få möjlighet att återerövra språket.

I FN:s konvention om barns rättigheter skyddas minoriteters rätt till eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk.

FN:s generalförsamling har antagit en urfolksdeklaration som ger urfolk rätt till sitt eget språk, utbildning i sin egen kultur och på sitt eget språk, rätt att delta i beslutsfattande som rör deras rättigheter och rätt att utveckla sina egna beslutsfattande institutioner.

Den 1 januari 2011 trädde den reformerade svenska regeringsformen i kraft som slår fast att ”samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla sitt eget kultur- och samfundsliv ska främjas”.

Sveriges riksdag antog 2009 propositionen ”*Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna*”. Utifrån propositionen kom Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) som ersatte tidigare lagstiftningen. Lagen har reviderats och ändringarna trädde i kraft 1 januari 2019.

2.2 Brister och möjligheter

Av propositionen framgår att Sverige inte i tillräckligt hög grad har levt upp till sina folkrättsliga minoritetsåtaganden. I ett historiskt perspektiv har minoriteterna förtryckts och osynliggjorts.

Erfarenheter visar dessutom att det fortfarande råder stor okunnighet bland beslutfattare, tjänstemän och den breda allmänheten om vilka de nationella minoriteterna är och vad minoritetsstatusen innebär. Regeringens slutsats är därför att det behövs ett medvetet arbete för att integrera ett minoritetsinriktat tänkesätt i kommuners och myndigheters arbete med dessa grupper. Utvecklingen av minoritetspolitiken är en fortlöpande process där insatser för att stärka och skydda de nationella minoriteterna ska ingå som en naturlig del i samhällets åtaganden gentemot medborgarna.

I Europarådets fjärde rapport som kom i oktober 2011 (ECRML 2011:4) beskrivs att de lagar som trätt i kraft med anledning av minoritetspolitiken har börjat leda till förbättringar på en rad områden. Det utökade förvaltningsområdet, handlingsplanerna och samråden med minoriteter är de åtgärder som Europarådet lyfter fram som lyckade. Samma bild framträder i den femte rapporten som Europarådet utgav januari 2015.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

2.2 Brister och möjligheter, forts.

Det kvarstår ännu mycket att göra, bland annat höja majoritetsbefolkningens kunskaper om de nationella minoriteterna och deras språk och kultur. Språkundervisningen i skolan, den sk modersmålsundervisningen och undervisning på nationella minoritetsspråken och den tvåspråkiga undervisningen är delområden där Europarådet anser att Sverige ännu inte uppfyller ramkonventionens krav.

Innehållet i Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) samt Europarådets rekommendationer ligger till grund för Arvidsjaur kommuns dokument med minoritetspolitiska mål och riktlinjer.

2.3 Urfolk

Samerna har en särställning i egenskap av urfolk i Sverige. 1977 bekräftade Sveriges riksdag samernas ställning som urfolk vilket grundar sig på att den samiska befolkningen levde i Sverige innan landet fick sina statsgränser och har ett eget språk och kultur. Regeringen fastslog också samerna som Sveriges urfolk genom att ange dem som ursprungligt folk i grundlagen i oktober 2010.

3 MÅL OCH SYFTE MED DOKUMENTET

3.1 Syfte

Kommunen har av staten tilldelats ett stort ansvar för minoritetslagens genomförande. Den långsiktiga målsättningen för bevarande av minoritetsspråk, kultur och näring är av stor betydelse för Arvidsjaur kommun, både ur ett historiskt samt ett framtida perspektiv.

Kommunstyrelsen i Arvidsjaur beslutade 2015-06-09 att ”Samiskt inflytande, medbestämmande/samråd och möjlighet till kulturell och språklig identitetsutveckling får en ökad betydelse under kommande planperiod” vilket innebär att alla nämnder /förvaltningar, kommunstyrelse och kommunfullmäktige berörs av minoritetslagstiftningen och denna handlingsplan är klargörande av vad lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) konkret innebär för kommunen.

3.2 Mål

Arvidsjaur kommun har åtagit sig ett uppdrag som kommun i samiska förvaltningsområdet. Målen med denna handlingsplan är att vara ett stöd i att uppfylla den lagstiftning som följer med åtagandet. Kommunstyrelsen är ansvarigt politiskt organ i Arvidsjaur kommun och har rätt att delegera arbetsuppgifter till berörd förvaltning.

Information

Kommunen ska informera de nationella minoriteterna (urfolket samer, sverigefinnar, tornedalingar/lantalaiset/kväner, judar och romer) om deras rättigheter och det allmännas ansvar enligt Lagen för nationella minoriteter och minoritetsspråk för att de ska kunna ta tillvara sina rättigheter.

Åtgärder: Erbjudna information via kommunens hemsida och sociala medier.

Förväntad effekt: Att de nationella minoriteterna i Arvidsjaur kommun får den information som de behöver kring sina rättigheter. Att kommunen uppfyller gällande lagstiftning.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Språkrevitalisering på samiska

Verka för och vidta åtgärder för en revitalisering av de samiska språken, särskilt det umesamiska språket, öka kunskaperna om den samiska kulturen och näringarna och då särskilt den skogssamiska kulturen och näringarna.

Åtgärder: Alla barn som önskar erbjuds modersmålsundervisning i samiska aktivt samt möjlighet att läsa det som moderna språk. Alla pedagoger har skyldighet att undervisa om samisk kultur och näringar samt använda adekvat och aktuellt material.

Förväntad effekt: Att det samiska språket och samisk närvaro synliggörs i offentliga miljöer. Att alla barn som lämnar grundskolan inom Arvidsjaur kommun har grundläggande kunskaper om samisk kultur och näring. Att fler barn ges möjlighet att lära sig det samiska språket och utveckla sin samiska identitet.

Samiska barn och ungdomar

Samiska och övriga nationella minoritetsbarn och ungdomar ska ges likvärdiga förutsättningar som majoritetsbefolkningen att tillägna sig och utveckla sitt språk, sin kultur och identitet. Denna rättighet ska gälla i både utbildningssystemet och fritiden. Kommunen säkerställer även att samiska barn och ungdomar har reellt inflytande under former som anpassas till deras förutsättningar i frågor som berör dem. Alla kommunens elever får kunskaper av god kvalitet om urfolket samerna och övriga nationella minoriteters historia och situation.

Åtgärder: Erbjuder förskola med samisk pedagogik och samisktalande personal, erbjuda aktiviteter till hela familjen för att stötta i revitaliseringsarbetet, kommunalt stöd till ideell lägerverksamhet och språkbadsinitiativ, kvalitativ modersmålsundervisning genom hela utbildningskedjan från förskoleklass till gymnasium, integrerad samisk undervisning i ämnen som slöjd, historia och hemkunskap. Aktivt arbeta med rekrytering av samisktalande personal och genom att använda riktade statliga medel kunna erbjuda kompetensutveckling ifall personal saknar formell kompetens.

Förväntad effekt: Att kommunen genom att uppfylla dessa mål bryter den långtgående språkbytesprocessen. Att kommunen uppfyller gällande lagstiftning och tolkar Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 4 och 5a§§ i linje med Kommunallag (2017:725) 8 kapitlet 3§, mål i10:3 i Agenda 2030 och fördragskonformt med Barnkonventionen, tredje delens artikel 8 i Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk samt artikel 5 i Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

Främja de övriga nationella minoriteternas språk

Kommunen ska främja de nationella minoriteternas möjlighet att behålla och utveckla sina nationella minoritetsspråk och sin kultur. Barn och ungas utvecklande av sin kulturella identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Åtgärder: Alla barn som önskar erbjuds modersmålsundervisning i sitt nationella minoritetsspråk. Att tillgängliggöra litteratur på minoritetsspråken på kommunens bibliotek.

Förväntad effekt: Att fler barn ges möjlighet att lära sig sitt nationella minoritetsspråk och utveckla sin identitet. Att fler som tillhör de nationella minoriteterna får tillgång till litteratur på sitt eget språk för att utveckla språket.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Äldreomsorg

Att enskilda som önskar få sociala insatser, vård och omsorg på samiska med samisk kultur och mat ska erbjudas detta av personal med kompetens i och lyhörddhet för samiska språket, samisk kultur och mat. När personer tillhör en nationell minoritet och önskar insatser på finska, meänkieli, jiddisch eller romani chib ska kommunen försöka tillgodose önskemålet.

Åtgärder: Erbjuder verksamhet, vård och omsorg med samiskt innehåll och samisktalande personal. Aktivt arbeta med rekrytering av samisktalande personal och genom statliga system kunna erbjuda kompetensutveckling ifall personal saknar formell kompetens. Om det saknas språkkompetens erbjuda intresserad personal språkutbildning. Att personal med kunskaper i samiskt språk och kultur ses som en resurs att använda i det dagliga arbetet och därmed säkerställa långsiktighet.

Förväntad effekt: Att det erbjuds verksamhet med samiskt fokus. Att det samiska språket och kulturen är ett naturligt inslag i omsorgen för de äldre som behöver det. Att kommunen uppfyller gällande lagstiftning och tolkar Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk 18, 18a och 18b §§ och Socialtjänstlag (2001:453) 5 kapitlet 6§ fördragskonformt med artikel 13 i Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk samt Europarådets Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Samisk kultur och näringar

Att synliggöra den samiska kulturen och de näringar som finns i kommunen. Att kulturarv som exempelvis Lappstaden, samiska visten och andra kulturplatser bibehålls. Att utveckla och stimulera de samiska näringarnas roll i arbetet med att behålla och öka antalet arbetstillfällen.

Åtgärder: Att förvaltningarna gemensamt tar fram en strategi för samisk kultur och näringsliv. Att ordna samiska dagar, föreläsningar och kulturaktiviteter. Att förvaltningar inom kommunen bistår samiska näringar vid behov som de bistår andra näringar. Att kommunen arbetar aktivt med åtgärder som bidrar till att stärka de samiska näringarna och kulturen.

Förväntad effekt: Den samiska kulturen synliggörs. Ökad tillväxt i befintliga samiska företag samt nyetablering av nya samiska företag i kommunen.

Samråd med samer och övriga nationella minoriteter

Ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som rör dem. Samer i Arvidsjaur kommun erbjuds medverka i öppna samråd kring frågor som berör den samiska befolkningen i enlighet med gällande lagstiftning. Övriga nationella minoriteter erbjuds årliga samråd i enlighet med gällande lagstiftning.

Åtgärd: Bjuda in till öppna samråd där tjänstemän från berörd förvaltning medverkar. Samråd bör övervägas som en punkt i alla beslutsprocesser. Vid tveksamhet kan berörda ta kontakt med kommunens samiska koordinator eller Sametinget för vidare vägledning om lagstödet känns oklart.

Förväntad effekt: Att samerna och övriga nationella minoriteter i Arvidsjaur känner att de fått vara med och medverka i kommunala processer. Samråd i ärenden som berör samisk kultur och näringar ska ske i tidigt stadium med samebyarna, sameföreningar och samisk förvaltning för att ge en gynnsam dialog och tolerans för olika synpunkter.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Samisk mat som kulturarv

Ökad användning av samisk och lokalproducerad mat i kommunens egna kök och användning av de samiska namnen på maträtterna. I författningskommentarerna till 18b§ Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk omnämns följande: ”Det kan exempelvis handla om att kommunen i omsorgen tillhandahåller traditionell musik och mat, kulturella inslag, särskilda inredningsdetaljer eller samarbeten med aktörer från de nationella minoriteternas civila samhälle.”

Åtgärder: Att upphandlingsavtal möjliggör lokala och närproducerade inköp av matvaror. Följa gällande kostpolicy.

Förväntad effekt: att det i kommunala verksamheter serveras rätter ur det samiska köket som synliggör språket och den samiska närvaron. Att det dessutom ger positiva effekter för näringsverksamhet i Arvidsjaur kommun.

Arvidsjaur kommun i samiska förvaltningsområdet

Synliggörande av Arvidsjaur som kommun i samiska förvaltningsområdet. Öka kunskaperna i kommunen och inom kommunens verksamheter om samiskt språk, kultur och näringar.

Åtgärder: Arvidsjaur kommun synliggör att man är kommun i samiska förvaltningsområdet genom ex skyltning, visitkort, brevpapper, färgsättning av textilier, inredning mm. Medborgarna ska informeras om sina rättigheter till myndighetskontakter på samiska, finska och meänkieli. Samtliga förvaltningar ansvarar för att informera samer och övriga nationella minoriteter om deras rättigheter enligt minoritetslagen på ett sätt som är anpassat efter deras behov och önskemål.

Förväntad effekt: Att det blir lättare att hitta information som rör samiska och nationella minoriteters verksamhet i kommunen på kommunens hemsida, lättare att hitta blanketter och sidan om samisk förvaltning.

Personalförsörjning

Säkerställa att Arvidsjaur kommun har personal inom alla förvaltningar som kan möta behoven enligt gällande lagstiftning och myndighetsutövning. Säkerställa att personal har kompetens och kunskaper om samisk kultur, samiska förhållanden, traditioner och samiska näringar för att kunna möta behov vid olika formers samråd.

Genomförande: Vid samtliga rekryteringar och vid jobbannonsering ska det anges att samiska språket och kunskaper i samiska förhållanden kan vara meriterande.

Förväntad effekt: Att det blir lättare för kommunen att uppfylla behoven enligt gällande lagstiftning och nå målen i handlingsplanen.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

4 ORGANISATION OCH FINANSIERING

4.1 Samiska rådet i Árviesjávrien kommuvdna

Direkt under kommunstyrelsen finns Samiska rådet i Árviesjávrien kommuvdna. Rådet består av samiska representanter utsedda av samebyarna och samiska organisationer i Arvidsjaur kommun, politiska representanter utsedda av kommunstyrelsen och samisk koordinator anställd i Arvidsjaur kommun. Samtliga representanter fastställs av kommunstyrelsen och utses per mandatperiod samt arvoderas enligt kommunens arvodesreglemente. Rådets uppgift är att säkerställa att den samiska förvaltningen genomförs på det sätt som ”Lagen om nationella minoriteter och minoritetspråk” (2009:724) syftar till.

I organisationen finns även anställt en samisk koordinator som ska fungera som ett stöd till förvaltningarna och politiska organisationen i kommunen så att de kan uppfylla lagstiftningen, administrera, samt verkställa beslut och aktiviteter.

4.2 Finansiering

Arvidsjaur kommun erhåller årligen ett särskilt statsbidrag om 660 000 kronor (2022) för de merkostnader som uppkommer till följd av lagstiftningen då kommunen ingår i det samiska förvaltningsområdet. Samiska rådet i Árviesjávrien kommuvdna fastslår årligen en budget för hur statsbidraget skall användas för innevarande år för samisk verksamhet.

4.3 Uppföljning och åiterrapportering

Arvidsjaur kommun har skyldighet att avge en ekonomisk redovisning till Sametinget, som har regeringens uppdrag att följa upp tillämpningen av Lagen (2009:724). om nationella minoriteter och minoritetspråk.

Berörda förvaltningar och nämnder/utskott ska utifrån dokumentet utforma planer eller implementera i befintliga planer så att de svarar mot de åtgärder och förväntade effekter som anges i punkt 3. Redovisning av planer och gjorda insatser ska lämnas till Samiska rådet för sammanställning.

Dokumentet ska revideras senast 2026. Arbetet ska utföras av Samiska rådet i Árviesjávrien kommuvdna tillsammans med samisk koordinator och följa gängse kommunala beslutsvägar. Den fastslås av kommunstyrelsen.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställt av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

5 LAGSTIFTNING

5.1 Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk

Grundskydd 3 -5 §§

Minoritetslagens grundskydd innebär att lagen gäller i hela Sverige och omfattar samtliga fem nationella minoriteter. Grundskyddet slår bland annat fast att;

- 3 § En förvaltningsmyndighet ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.
- 4 § Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken (även § 8 i språklagen 2009:600).
- 4 § Det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige.
- 4 § Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna språket ska särskilt främjas.
- 5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt som det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor (undantag här är kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige eller kommunala bolag). Med ”det allmänna” avses offentlig verksamhet som stat, landsting och kommun.
- 5 § Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta deras synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.
- 5a § Förvaltningsmyndigheterna ska särskilt främja barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem och anpassa formerna för detta till deras förutsättningar
- 5b § Kommuner och landsting ska anta mål och riktlinjer för sitt minoritetspolitiska arbete. Uppgifter om mål och riktlinjer som har antagits enligt första stycket ska på begäran lämna till den myndighet som har uppföljningsansvar enligt 20 §.

Förstärkt skydd 6 - 12§§, 17 – 18 §§

I kommuner som ingår i förvaltningsområden ger minoritetslagen förstärkt skydd för samiska (samtliga varieteter), finska och meänkieli vilket innebär att

- enskilda har rätt att använda samiska, finska och meänkieli i sina skriftliga och muntliga kontakter med myndigheter
- enskilda har rätt att få tillgång till barnomsorg helt eller i väsentliga delar på samiska, finska och meänkieli
- enskilda har rätt att få tillgång till äldreomsorg helt eller i väsentliga delar på samiska, finska och meänkieli
- kommunen ska inom ramen för sådan omsorg som erbjuds enligt 18 och 18a §§ beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Kommunövergripande

Lagtexten uttrycker:

- 3 § Förvaltningsmyndigheter ska informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.
- 4 § I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.
- 5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med minoriteterna i sådana frågor. Samråd enligt första stycket ska ske genom att förvaltningsmyndigheten för en strukturerad dialog med de nationella minoriteterna i syfte att kunna beakta synpunkter och behov i myndighetens beslutsfattande.
- 8 § Enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Detta gäller i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet.
- Om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska.
- Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk. /.../
- 11 § Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.
- 12 § Förvaltningsmyndigheter får bestämma särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar finska, meänkieli respektive samiska, samt ha särskilda telefontider.

Förskola/skola

Lagtexten uttrycker:

- 17 § Rätten för enskilda att i vissa fall erbjudas förskola och viss annan pedagogisk verksamhet på finska, meänkieli eller samiska regleras i 8 kap. 12 a § och 25 kap. 5 a § Skollagen (2010:800). Lag (2018:1 367).

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Äldreomsorg

Lagtexten uttrycker:

- 18 §** En kommun som ingår i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli respektive samiska.
- 18a §** En kommun som inte ingår i något förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller en väsentlig del av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, jiddisch, meänkieli, romani chib eller samiska, om kommunen har tillgång till personal med sådana språkkunskaper. Detsamma gäller för en kommun som ingår i ett förvaltningsområde för ett visst språk vad gäller övriga språk.
- 18b §** Kommunen ska inom ramen för sådan omsorg som erbjuds enligt 18 och 18a §§ beakta de äldres behov av att upprätthålla sin kulturella identitet.
- 18c §** Kommunen ska informera den som ansöker om bistånd inom ramen för äldreomsorgen om möjligheterna till sådan service och omvårdnad som anges i 18 och 18a §§.

5.2 FN:s urfolkskonvention (UNDRIP)

FN:s urfolksdeklaration (UNDRIP) som antogs av FN:s generalförsamling 2007 är en tolkning av FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna och de konventioner som gäller för alla⁵. Det innebär att urfolksrätten och minoriteters rättigheter inte ska ses som privilegier, utan syftar till att ge likvärdiga förutsättningar, att försöka kompensera för orättfärdiga strukturella orättvisor, att alla ska ha samma rättigheter och att minoriteter ska ha samma möjlighet som majoriteten att behålla och utveckla sina kulturer.

5.3 Europarådets konventioner

Europarådet har lagt fram två konventioner som syftar till att skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande samt stödja språkens och kulturernas överlevnad. Sverige ratificerade Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (1992) och Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (1995) år 2000. Dessa slår bland annat fast att varje minoritet och varje språk ska behandlas i enlighet med vad individer som tillhör nationella minoriteten önskar och i enlighet med vad som behövs för att skydda och främja varje minoritetsspråk.

Ramkonventionen för skydd av nationella minoriteter vilar på tre centrala principer: Likabehandling (artikel 4), skyldighet för stater att vidta positiva åtgärder för att ge personer som tillhör nationella minoriteter samma möjlighet som personer som tillhör majoriteten att behålla och utveckla sin kultur och sin identitet (artikel 5), samt skyldighet att se till att de kan ha inflytande i olika delar av samhällslivet (artikel 15). Även andra konventioner som Sverige åtagit sig att leva upp till ger uttryck för dessa principer, däribland FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, artiklarna 25 och 27.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställt av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

5.4 Barnkonventionen

Barnkonventionen är ett internationellt avtal som är rättsligt bindande för de länder som ratificerat den.

Barnkonventionen är en del av den internationella folkrätten, vilket innebär att staterna som ratificerat konventionen är skyldiga att göra sitt yttersta för att följa konventionens 54 artiklar. 41 av dessa är så kallade sakartiklar. De ska läsas som en helhet och man kan inte lyfta ut en sakartikel och läsa den helt skild från de andra.

Fyra av de 41 sakartiklarna kan ses som vägledning för hur hela barnkonventionen skall tolkas. Dessa kallas för de fyra grundprinciperna och är mycket relevanta utifrån minoritets- och urfolksperspektivet:

- **Artikel 2 – Alla barn har samma rättigheter och lika värde**
Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- **Artikel 3 – Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn**
Begreppet ”barnets bästa” är konventionens grundpelare. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och man ska ta hänsyn till barnets egen åsikt och erfarenhet.
- **Artikel 6 – Alla barn har rätt till liv och utveckling**
Artikeln understryker varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Den behandlar inte bara barnets fysiska hälsa utan avser också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- **Artikel 12 – Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad**
Artikeln lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Utöver dessa artiklar finns en bestämmelse i artikel 30 som anger att barn som tillhör ett urfolk eller en etnisk, religiös eller språklig minoritet inte ska förvägras rätten att tillsammans med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, att bekänna sig till och utöva sin egen religion eller att använda sitt eget språk.

Detta innebär att för barn som tillhör minoriteter och urfolk kan det behöva vidtas åtgärder som innebär positiv särbehandling för att de ska ha samma möjligheter som personer som tillhör majoriteten att behålla sin kultur. Detta har att göra med att minoriteter historiskt och strukturellt utsatts för diskriminering.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

6 SAMISKT SPRÅK OCH KULTUR I ARVIDSJAURS KOMMUN

6.1 Det samiska språket

Samiska är ett finsk-ugriskt språk och har sin utbredning från Kolahalvöns östligaste landsdel och sträcker sig genom norra Norge och Finland och ner i Jämtland och Härjedalen i Sverige. Samiskan indelas i tre huvudgrupper, östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Inom dessa grupper finns det språkliga varieteter^{*)} som i de flesta fall utvecklats med egen ortografi, grammatik och litteratur anpassade till områdenas muntliga språk. De samiska språkgränserna sammanfaller inte med riksgrenserna utan sträcker sig över landgränserna. I Arvidsjaur kommun finns flera samiska varieteter representerade bland den samiska befolkningen.

**) Varieteter = Beteckning inom lingvistik av en form av språk, dialekt som skiljer sig från varandra i väsentliga avseenden.*

6.2 Umesamiskans bakgrund

Redan under 1600-talet publicerades enstaka böcker på samiskt skriftspråk med umesamisk grund. Nya testamentet trycktes år 1755 och Bibeln år 1811 på umesamiska. I takt med svenska kolonisationens utbredning väster om lappmarksgränsen som ofta understöddes av skattefrihet och andra förmåner blev skogssamernas språkmiljö mycket förändrad.

Umesamiskans utbredning

Det umesamiska området består av södra och östra delen av Arjeplogs kommun, Arvidsjaur, Malå och Sorsele kommuner, delar av Storumans och Lycksele kommuner. Arvidsjaur och Malå bildade till mitten av 1800-talet en och samma socken vilket man ser i ordförråd och ljudskick. I det geografiska området bedriver skogssamebyarna Mausjaur, Östra och Västra Kikkejaure i Arvidsjaur kommun, Maskaur och Ståkke i Arjeplogs kommun och Malå sameby i Malå kommun renkötsel och upprätthåller även den skogssamiska kulturen. Samebyarna Ran och Gran i Sorsele, Lycksele och Storumans kommuner tillhör också det umesamiska språkområdet. De tidigare skogssamebyarna Gran och Ubmejen Tjeälddie i Ume lappmark blev fjällbyar men behöll sin språkligt umesamiska karaktär.

Umesamiskans karaktär

Umesamiskan är en varietet med en unik språklig karaktär. Ordförrådet har stora likheter norrut. Ordens konsonanter och växlingar finns även norrut, även om vissa kombinationer avviker och liknar pitesamiskan och lulesamiskan. I sydsamiskan saknas denna konsonantväxling (stadieväxling) helt och hållet. Likheter i vokalväxlingar finns söderut men de faktiska vokalerna i omljudet är ofta helt andra i umesamiskan än i sydsamiskan. Umesamisk ortografi (stavningsregler) godkändes för bruk i ortnamn av Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR) i december 1998 och för övrig användning i april 2010 efter komplettering mot större detaljrikedom än vid bruk i ortnamn. 6 april 2016 godkändes den umesamiska ortografen slutligen av SPR efter långvarigt arbete av vid en ceremoni i Lycksele.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

Umesamiskan idag

I Arvidsjaur finns idag några äldre umesamiska modersmålstalare. Under många år har det bedrivits kurser och språkbad i umesamiska i privat regi. Idag finns en medvetenhet och vilja att åter lära sig sitt språk och revitaliseringsarbetet pågår i hela det umesamiska området.

Språket är en viktig kulturbärare och flerspråkighet och mångkultur är en rikedom som bör tillvaratas och utvecklas vidare genom att både synas och höras. En revitalisering av språket kräver både uppmuntran och stimulering. Alla aktiviteter som görs för det umesamiska språket stärker samtidigt den egna identiteten, ett samiskt tänkesätt och samiska traditioner. Enligt Skolverket så är modersmålet av avgörande betydelse för den personliga och kulturella identiteten och för den intellektuella och emotionella utvecklingen

Hotet mot det samiska språket

Arvidsjaur kommun ligger inom det umesamiska språkområdet där språkbytesprocessen har gått mycket långt. Detta är en konsekvens av den språkpolitik som Sverige förde med början på 1800-talet då nationalismen växte fram, ”en stat-ett folk-ett språk”. Lapp-ska-vara-lapp-politiken innebar att vissa samiska barn skulle gå i nomadskola för att inte vänjas vid det svenska livet i fasta bostäder med risk för att de skulle bli svenskar. Skogssamiska barn fick i regel inte gå i dessa nomadskolor utan skulle ”försvenskas” och hamnade i den vanliga folkskolan där ingen fick undervisning i samiska. Så sent som under 1960-talet fick inte samer bygga bostäder i Sverige.

Situationen för de samiska språken är hotad och modersmåltalarna blir färre och färre. En anledning är att det svenska språket dominerar i det moderna samhällets institutioner, massmedia och skolor och överallt minskar kunskaperna i det samiska språket hos de yngre. Det finns färre samiska språkarenor och undervisningen i samisk är begränsad.

Revitaliseringens roll för ökad användning av det samiska språket

Språket är en viktig del i identiteten, kulturen och i att känna samhörighet med andra som talar samma språk. Det finns ett stort behov hos alla samiska språkvarieteter av revitalisering då hela generationer saknar kunskaper i samiska på grund av långvariga språkbytesprocesser. Behovet av att revitalisera det umesamiska språket är mycket akut och behovet av insatser bedöms vara stora. Tillgången till läromedel är liten förutom egentillverkade och den ordbok som finns är Lexicon lapponicum som utgavs 1780 vilken är mycket svår att få tag i. 1 december 2019 utkom den första ordboken med den godkända ortografin som innehåller 4000 ord med medel från Sametingen i Sverige och Norge samt flera kommuner i umesamiskt språkområde.

Varje år ger Sametingets förvaltningsmyndighet och språkcentrum ut en lägesrapport om samiska språkens situation i Sverige, den ger visat hur arbete med samiska språken utvecklas och förändras i Sverige och inom Norden. Sametingets plenum som tillhör det folkvalda organet har antagit en språkpolitisk strategi gällande samiska vilket är av vikt då Sametinget enligt lag ska leda det språkpolitiska arbetet i Sverige.

Inom Norden finns ett språksamarbete, Sámi Giellgáldu, som arbetar med språkvård, normerings- och terminologiarbete för många de samiska språk som finns i Norden. Efter godkänt arbete digitaliseras detta och finns att hämta gratis via hemsidor. Pitesamiska och umesamiska omfattas inte ännu av deras arbete men Sametinget i Sverige jobbar för att förändra detta.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

7 SAMER I ARVIDSJAURS KOMMUN

7.1 Samer och samisktalande i kommunen

Enligt Sametingets röstlängd (2021) finns 269 personer över 18 år registrerade som röstberättigade i Arvidsjaur kommun. Eftersom alla samer inte registrerat sig i röstlängden och att barn under 18 år inte heller finns med i Sametingets röstlängd är det faktiska antalet samer i Arvidsjaur kommun betydligt högre.

Så länge som det funnits samer i Arvidsjaur har det talats umesamiska. Idag talas det fortfarande umesamiska och de talande är i huvudsak den äldre generationen varför det umesamiska språket är i akut behov av stora revitaliseringsinsatser. Förutom umesamiska finns andra samiska språkvarieteter representerade i kommunen som även de är i behov av språkinsatser. Dessa är pite-, lule-, nord och sydsamiska som talas eller har talats av personer bosatta i Arvidsjaur kommun.

7.2 Samebyar

Renskötseln i Arvidsjaur bedrivs året runt i skogsområdet av samebyarna Mausjaur, Västra Kikkejaur, Östra Kikkejaur och Ståkke. Även andra samebyar har genomflyttningsrätt genom Arvidsjaur kommun. Samiskan har genom tiderna varit ett språk som använts inom renskötsel som ett arbetsverktyg och som även längst bevarats inom renskötseln i Arvidsjaur kommun.

7.3 Samiska organisationer/föreningar

I Arvidsjaur kommun finns även ett flertal samiska organisationer och föreningar som arbetar för att tillvarata de samiska intressena. Dessa föreningar och organisationer har stor betydelse för samisk verksamhet i Arvidsjaur kommun. 2018 hade Arvidsjaur sameförening varit verksam i 100 år.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

8 REFERENSER

Nedan ges referenser till litteratur och hemsidor som kan ge tips och inspiration för det fortsatta arbetet.

8.1 Litteratur

Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna, regeringens proposition 2008/09:158, Länk: www.regeringen.se/sb/d/108a/122769

Samisk språkhandbok för förvaltningsmyndigheter, utgiven av Sametinget. Länk: www.sametinget.se. I språkhandboken finns faktabakgrund, värdefulla rekommendationer och länkar till lagtexter m.m.

8.2 Länkar till samiska institutioner och organisationer

Arvidsjaur sameförening Länk: arvasgarden@gmail.com

Ideell förening som driver frågor och aktiviteter för samer i Arvidsjaur.

Anordnar Storstämningshelgen, Möteshelgen, kurser, driver Arvas samegård, hyr ut lokaler.

Samiska föräldranätverket Länk: samiskaforaldranatverket@gmail.com

Finns på Facebook. Organisation som driver frågor kring samiska språken och barns möjligheter att lära sig det. Har sitt säte i Arvidsjaur men bedriver aktiviteter även på andra orter. Har språkaktiviteter och projekt kring det för hela familjen och intresserade i alla varitéter. Även kurser och föreläsningar.

Álguogáhtie – umesamer i samverkan Länk: www.umesamiska.nu

Finns på Facebook. Organisation som driver frågor för att främja umesamiska språkarbetet. Aktiviteter för hela familjen.

Sáminuorra Länk: www.saminuorra.org

Finns på Facebook och Instagram. Samiska riksungdomsförbundet i Sverige, partipolitiskt obundet. För och med ungdomar. Landsmöte, lokalföreningar, medlemsaktiviteter, kurser.

Svenska Samernas Riksförbund Länk: www.sapmi.se

Svenska Samernas Riksförbund är en politisk obunden intresseorganisation för rennäringen och samiska näringslivs- och samhällsfrågor. Medlemmar är samebyar och sameföreningar.

Sameättnam Länk: www.sameatnam.se

Riksorganisationen Same Ätnam har till uppgift att under demokratiska former tillvarata och befrämja de samiska intressena i kulturellt, socialt, rättsligt och ekonomiskt hänseende.

Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji Länk: www.sameslojdstiftelsen.com

Sameslöjdstiftelsen Sámi Duodji bildades 1993 av Svenska Samernas Riksförbund och Same Ätnam. En av de viktigaste uppgifter är att marknadsföra och sprida information om sameslöjd och att stödja samiska hantverkare.

Sametinget Länk: www.sametinget.se

Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige.

Minoritetspolitiska mål och riktlinjer 2023-26

Fastställd av kommunfullmäktige 2023-06-19 § 72

8.2 Länkar till samiska institutioner och organisationer, forts.

Samiskt informationscentrum Länk: www.samer.se

Uppdraget är att öka människors kunskaper om samer och samisk kultur.

Samiskt språkcentrum Länk: www.sametinget.se/13333

Uppdraget är att stärka det samiska språkets position i samhället.

Sámi Giellagáldu Länk: www.giella.org

Språksamarbete mellan Sametingen i Finland, Norge och Sverige Inom Norden finns ett språksamarbete, Sámi Giellagáldu, arbetar med språkvård, normerings- och terminologiarbete för många de samiska språk som finns i Norden. Har hemsidor där de granskade orden och termerna finns digitaliserade.

Samernas utbildningscentrum Länk: www.samernas.se

Uppdraget är att ge enskilda samer en behovsanpassad utbildning, att svara för en allmän kursverksamhet samt att genom samverkan med folkbildningsorganisationer och andra institutioner sprida kunskaper om samer till en vid krets av människor.

Sameskolstyrelsen Länk: www.sameskolstyrelsen.se

Sameskolan är en förvaltningsmyndighet för de statliga sameskolorna och deras verksamhet. De hjälper även till med samiska undervisningsinslag i det offentliga skolväsendet, stödjer utveckling och produktion av samiska läromedel, hjälper kommunerna med förskole- och fritidsverksamhet samt anordnar integrerad samisk undervisning efter avtal med en kommun.

Giron Sámi teahter Länk: www.samiteather.org

Samisk teater som producerar teaterföreställningar för barn och vuxna.

SVT Sápmi och Oddasat Länk: www.svt.se/oddasat

Sveriges televisions nyhetssändningar på samiska med text på svenska

Sameradion Länk: www.sverigesradio.se/sameradion

Sveriges Radios nyhetsutsändningar på svenska och samiska.

Nuorat Länk: www.nuorat.se

Nuorat är en religiöst och politiskt fristående tidskrift för unga samer. Nuorat drivs av den ideella föreningen "Nuorat Ideell förening". Tidskriften kommer ut med 4 nummer per år.

Samefolket Länk: www.samefolket.se

Tidskriften Samefolket kommer ut en gång i månaden och rapporterar om aktuella kulturella och politiska händelser i det samiska samhället.

Daerpies Dieri Länk: www.svenskakyrkan.se/harnosandsstift/sydsamiskt-kyrkoblad---daerpies-dierie

Sydsamiskt kyrkoblad med material på sydsamiska, norska och svenska, utges av Svensk kyrkans nationella nivå, Härnösand stift och Nidaros bispedöme med stöd av norska Sametinget.

Regeringens hemsida för de nationella minoriteterna Länk: www.minoritet.se